

part de l'Edat Mitjana i bon tros de la Moderna s'atribuí a un pensador o altre sense que ningú l'hagi vist ni llegit mai i sense que se sàpiga que ningú l'hagi escrit en aquell temps. (Més vora nostre, el baró d'Holbach va escriure un llibre, que no titulava *Dels tres impostors*, sinó solament *Moisès, Jesús i Mahoma*).

V.—FACTORS DEL RENAIXEMENT

Com es veu, abans de l'Edat Moderna i de la plena bullida del Renaixement, comença l'esperit humà a obrir una escletxa per on respirar amb més puresa. El fet decisiu del Renaixement és el cop de gràcia que dona a la filosofia escolàstica. Això allibera el pensament a qui vol emmanillar l'escolasticisme desfermat i amb hipertrofia morbosa, veritable tumor cada dia més maligne, perquè és posat al servei d'interessos forasters a la Ciència i la Filosofia.

La lluita entre l'escolaticisme i els factors renaixentistes esdevé violentíssima i en molts moments revesteix caràcters èpics. Com sempre passa, la incomprensió va a mitges i per ambdues parts s'extremen els atacs i amb l'ardor de la lluita fins es marginen i neguen els propis principis. La Soborna comença per recomanar als estudiants de malfiar-se de l'estudi del grec i acaba prohibint-lo i en els monastirs i escoles són recollits els llibres escrits en aquesta llengua. En 1533 aconseguix del rei un edicte que prohibeix la impressió de llibres de tota mena fins a nova ordre. Els seus enemics, però, no tenen aturador: a l'argumentació raonada segueix l'insult, la caricatura més barroera i molestosa. Rabelais excel·leix en ridiculitzar-los i motejar-los.

Dos corrents classificats mataren la filosofia escolàstica: l'Humanisme i la Reforma. Aquests dos corrents d'origen diferent, de propòsits contraris, s'uneixen i s'auxilien en la lluita contra l'enemic comú. Vençut aquest enemic, ambdòs s'esbatussaren i descompartiren. Mentre durà la lluita la simbiosi fou tan completa que molts cops es prestava, i encara es presta, a la confusió.

El fet paradòxic és que aquestes dues forces que inauguraven un món nou, naixen i raonen el seu dret de viure per enyorança de temps passats i pel propòsit de reviscolar-los. Aquesta paradoxa és constant, però: una idea nova sempre cerca l'aval en l'antigor. Les més revolucionàries són les que més es valen d'aquesta argumentació re-

accionària. Rousseau i els fisiòcrates, als qui cal considerar com a pares de la Revolució, propugnen pel retorn a la Naturalesa i als costums primitius; la mateixa Revolució Francesa es recolza en l'antiga Roma a la qual vol imitar les institucions, els noms i, àdhuc, els vestits; el socialisme estudia com exemple i raó les fórmules collectivistes i comunistes de les societats més primitives; el sindicalisme treu la pols dels antics gremis i estudia les constitucions de les velles ciutats. Els homes mirem amb excés le tendresa els temps passats, on hi situem una suposada edat d'or, sense pensar que si mereixem un segle d'or es realitzarà en els temps futurs.

L'humanisme estudiava i feia reviure, doncs, la literatura grega i llatina com escola de bon gust, però, a més, com diu Jebb, perquè amb ella "apareixia una idea nova de la vida, una idea més lliure, més àmplia, més racional i més alegre que la de l'Edat Mitjana". La Reforma retorna a la simplicitat de les Escripures i ataca la interpretació que en donava Roma, a qui acusa d'allunyar-se cada dia més del seu sentit pur.

Al costat l'aquests dos factors n'hi ha d'altres. S'accentua en certs nuclis intel·lectuals l'orientalisme, romanalla de l'Edat Mitjana, però que el platonisme alexandri estén i enforteix. Ensenms que els llibres grecs i llatins corren llibres cabalístics que en estudiar-los seriosament fan rodar el cap a molts pensadors i els pertorben la claredat de judici.

Tot això fa un garbuix que desorienta els homes per una part, però per l'altra els fa trencar tot vincle intel·lectual amb els mestres enyoradissos i els acarà directament amb la Naturalesa. És un alè de vida que esdevé el principal agent del Renaixement.

D'això va tenir sort el món intel·lectual, perquè si no hagués estat així l'obra de l'Humanisme i de la Reforma en lloc de deslliurar-lo l'hauria encarcerat més, potser. L'humanisme tendia a esdevenir una còpia servil i sense ànima de l'antigor clàssic; la protesta religiosa, exaltava una frenètica mística que hauria causat desoris morals més colpidors que les pors de l'Edat Mitjana: "a dir la veritat, la Reforma ha estat la condemnaió del Renaixement", diu Brunetièrre. A obrar ambdues exclusivament, la intelligència s'hauria clos tant o més que abans a tota expansió i a tot progrés.